

MİLLİ TARİHİMİZ VE KİMLİĞİMİZ -4 -

TARİH İÇİNDE KEMER

Hayati KUZUCU

(Yazarından izin alınmadan kesinlikle yayınlanamaz)

Kemer ,Burdur 'un on ilçesinden biri olup yedi köyü vardır.Güneyinde Antalya iline bağlı Korkuteli ilçesi ve Taşkesik köyü, kuzeyin de Karamanlı ilçesi Bademli Mürseller köyleri, doğuda Bucak ilçesi ve Ürkütlü kasabası, ,Antalya-Korkuteli'nin Hacıbekir köyü ile çevrilidir.Batı Toros dağlarının bir uzantısı olan güneydeki Bozmusa dağlarının eteklerinde kurulmuştur.

Burdur'un bütününde olduğu gibi sürekli dışarı göç verdiğiinden köyleri boşalmakta ;insanları başka topraklarda kök salıp tutunmaya çalışmaktadır. Bizce önemli tarihi bir arka plana sahip olan Kemer topraklarının geçmişini ele alıp; tarihi serüvenini incelemenin faydalı olacağını düşünerek ulaşabildiğimiz belgeler ve bilgiler ışığında geçmiş yüzyıllarını gözler önüne sermeye çalışacağız. Kemer sözcüğüne Türkçe sözlüklerde :1- Bele dolayarak toka ile tutturulan, kumaş, deri veya metalden yapılan bel bağı.2-Etek, pantolon vb. giysilerin bele gelen bölümü.3-Mimarlık İki sütun veya ayağı birbirine üstten yarım çember, basık eğri, yonca yaprağı vb. biçimlerde bağlayan ve üzerine gelen duvar ağırlıklarını, iki yanındaki ayaklara bindiren tonoz bağlantı 4-Tümseklik anlamları verilmektedir.

Kemer ,Türklerin ilk çağlarından beri bilinen ve tarihimizin derinliklerinden gelen çok eski bir isimdir.Çin menkıbelerine göre Kemari ;İtil nehri havzasında yaşayan Bulgar Türklerinin atalarıdırı. Kemer veya Kemer'i'nin Orta Asya Türk yurdunda, Yenisey nehri kenarında yaşamış bir Türk boyunun adı olduğu Kem'in aynı zaman da nehir anlamına geldiği ,Kem+eri' -Kemer'in nehir yanında oturan er kişiyi tanımlamak amacıyla söylendiği ifade edilmektedir². Diğer taraftan Türkmenistan Türkmenleri'nin en büyük boylarından olan Göklenler'in kollarından biri Kemer adını taşımaktadır³.Anadolu 'da Kemer ,Kemerbeğlü veya Kemerli adını taşıyan yörük taifelerinin;Tarsus,Karahisari Şarki,Amasya ,Sivas,Divriği ,Çıldır ,Erzurum,Tokat Niksar ,Ahıska,Rakka,Kars gibi yerlerde yaşadıkları görülmektedir⁴.Bunun yanında 15. ve 16 .yüzyılda

<http://burdutarihi.com>

¹ Ord.Prof.Dr.Zeki Velidi TOGAN.Umumi Türk tarihine Giriş.Sayf.18.istanbul-1981

² Prof.Dr.Soltaşa Ataniyazov,Şecere.Ansiklopedik Türkmen Etnik Adları Sözlüğü.Sayf.197.Konya -2005

³ Prof.Dr.Soltaşa Ataniyazov,a.g.e .Sayf.197

⁴ Cevdet TÜRKAY, ,Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak Aşiret Ve Cemaatlar. Sayf.506 .İstanbul-1981

Aydın ,Menteşe,Adana ,İçel,Afyon'da da Kemer ve Kemerbeğli'lerin bir kısmının; Oğuz boylarından Afşar bir kısmının Yıva(Yuva) ve Yaparlı veya Salur'ların cemaatleri olduğu kabul görmektedir⁵.

Kemer adı ile ilgili rivayetler⁶:

Hamit Bey oğullarından güçlü bir kumandan Kemer'e havası suyu hoşuna gittiğinden gelip yerleşir.Bu beyin üç oğlu vardır.Oğullarından biri uzun boylu biri son derece yakışıklı adeta bir bebek kadar güzel yüzlü en küçüğü de sıskaca bir şeymiş .Babaları üç oğluna da bir gün kemer ve başlarına giyecek taçlar yaptırmış.V e üç oğul taçları giyip kemerleri kuşanıp babalarının karşısına çıkmışlar.Bey bakmış oğullarından birine kemer çok yakışmış "ona kemerli oğul "birsine taç çok güzel uymuş ona "Sertaç (baştaşlı: başı taçlı) öbürü zaten çok yakışıklı olduğundan ona da "Bebek oğul" demiş .Etrafta onları Bebekli ,Kemerli ,Sertaçlı" diye tanımışlar.Bir zaman sonra baba ölünce o zamanki adet üzere o yerin isminin konulması için payitahtan izin alınması şartmış. Paytahtta Konya imiş(Selçuklu devri olmalı) Kemerli oğul ata bindiği gibi Konya 'ya yolların niyeti memleketin kendi adıyla anılmasına izin almaktır. Arkasından Sertaçlı onun peşinden Bebekli de aynı niyetle Konya ya at sürmüşler.Üçü de aynı yere kendi isimleriyle anılmasına ayrı ayrı izin alırlar.Fakat bu durum şikayet konusu olur .Mesele Bursa da çözülür ilk gelen oğlun adı olan Kemerli kabul edilir zamanla da Kemer 'e dönüşür.Adaletli olsun diye de bir dönem Sertaç sonraları da Bebekler olarak anılmıştır.

Diğer bir rivayet:

KEMER: Bu günkü Boğaziçi köyünün bulunduğu yerden çok coşkun suları olan çay akmaktadır.Çaydan karşıya yani Kemer tarafına geçmek çok zordur.Buraya yani çay üstüne büyük kemerli bir köprü yapılır Buna izafeten bu civara kemerli denir gel zaman git zaman adı da Kemerli sonrada Kemer'e dönüşür.

BÖBEKLER: Kemer'e yakın Hacı Köy de yaşayan insanlar yüzük oyunu şeklinde korkunç derece de kumar düşkünlükleri varmış.Sonuçta bu köy kumar yüzünden dağılmışlar.Köyde Bebek Hatun adında karakter sahibi bir kadın idareyi ele geçirmiş .Bir müddet sonra geçim zorlaşınca Ke-mer'e göçmüş ve burada bulunan Bebek bey'in idaresine girmiştir.Buna izafeten Kemer'e Bebekler adı verilmiştir.kadının asıl adının Hafsa Hatun olduğu da anlatılır⁷.

SERTAÇ: Bu adın Sertaçlı bey'den geldiği nakledilmektedir.Bir Yörük aşireti reisi otlakiye için Kemerde ki Sertaç bey'e başvurur.

⁵ Yusuf HALAÇOĞLU,Anadolu'da Aşiretler,Cemaatler,Oymaklar(1453-1650).Sayf. 1397-1398.Ankara -2009

⁶ Rivayetler değerli eğitimci Burdur Uso İlköğretim Okulu Müdürü Kemerli Mehmet Sertaç'ın daktilo edilmiş alan araştırmasından alınmıştır. Kendisine teşekkür ederiz.

⁷ Rivayette adı geçen Hacı Köy ; 15.ve 16.yüzyıllarda Gölhisar Kazasına bağlı olarak tespit edilen köy olmalıdır.18.yüzyıl kaynakların d a söz konusu köyün artık kayıtlarda yer almadığını görüyoruz .

Sertaç bey ona :

- Git hem hayvanlarını otlat hem de benim adımla anılan Sertaç adını da bir köy kur orada yaşa . Aşiret bu günkü Bozlar Köyünün olduğu yere yerleşir. Oraya Sertaç adını verilir.

TARİH İÇİN DE KEMER

Kemer çevresinde arkeolojik açıdan henüz araştırmalar yapılmasa da eski çağlardan beri bölge insan yerleşimine açıktır. Antik devirden kalma Belenli köyü yakınlarında konumlanmış Olbasa antik şehri bunu kanıtlar niteliktedir. Erken Helenistik ve geç Roma devirlerinden kalma kalıntılar bulunan kent, bu gün oldukça tahrip edilmiş vaziyettedir. Olbasa kenti Pisidya sınırları içinde yer alır. Bizans devrinde Anotolica Teması idari birimi bölümünde iken bölgenin ,Arap akınlarına uğradığı biliniyor .Arap akınları sonucunda bir çok yerde olduğu üzere nüfus oldukça seyrekleşmiştir. Çevrenin Türklerle ilk karşılaşması ise 1082 yılına doğru Anadolu fatihi Süleyman Şah'ın güney hareketi sıralarında olmuştur. Bu tarihten Burdur 'un kesin fetih tarihi olan 1204 yılına kadar bölge, en az on kere Bizans ve Türkler arasında el değiştirmiştir. Ancak genelde Türkmen boylarınca yaşantı alanı olarak kullanılmıştır. Örneğin İkinci Haçlı seferi sırasında Denizli - Karağaç (Acıpayam)- Gölhisar-Söğüt -Korkuteli güzergahını kullanan Haçlı ordusu kalıntıları bu çevrelerde yaşayan Türkmen güçlerinin sık sık taarruzlarına maruz kalmışlardır.1204 yılında kesin fetih yapılınca Türkler ,Akdeniz sahillerine inmek için hareketlendiler. Ki bu onlar için çok önemliydi ;çünkü kış mevsiminin ılık geçtiği sahiller, kışlak olması bakımından Türkmenler için hayati önem taşıyordu. Bu sebeple sahillerin mutlaka fethi gerektiğinden bölge üzerinden Türk taarruzlarının ardı arkası kesilmeden sürdü. 1204 yılında veya en geç 1205 yılında Kemer etrafı tamamen alınmış olmalıdır.Yöre Selçuklu idaresince oluşturulan Ucat (Uçlar) vilayeti içinde yer alıyordu. Oğuz Türkmen boylarından Kayı(Akpınar Mezrasında yaşarlardı),Çavdır,Dodurga (Eşenler bir görüşe göre Varsak),Beğdili(Hacılar kolu) Salur ve Avşar(Beğtemurlular) bölükleri bölgede yurt tutmuşlardır.İlk zamanlarda hatta 14.yüzyıl sonlarına kadar pek fazla yerleşik bir hayatın olduğunu yani köylerin kurulduğunu sanmıyoruz ;çünkü bölge o devirler bataklıklarla dolu ve dolayısıyla sıtma hastalığının bir afet gibi kol gezdiği devirlerdi.bilindiği üzere Türkler'in Anadolu 'da tutunmalarının önemli nedenlerinden birisi olarak yaylacılıkları sayesinde dinç ve sağlıklı kalmaları olduğu tezi çoğu ilim adamınca kabul görmektedir.1243'ten sonra kabus gibi çöken Moğol istilası sonrası yıkılmaya yüz tutan Anadolu Selçuklu Devleti zamanında ;bölgede neler olup bittiğini bilmiyoruz.1217 Moğollar'ın Türkistan coğrafyasına girmeleri yüzünden eski yurttaki kalan

⁸ Sertaç aslında Sarıtaç'ın yani Sarıtaçlı'nın mahalli ağızda söyleniş tarzından başka bir şey değildir.Bölgede Sarıtaç Yörüklerine ses değişimleri ve harf düşmeleri sonucunda Sertaç Yörükleri denildiği malumdur.

çok sayıda Türkmen ve diğer Türk boyları Anadolu'ya doğru göçe başlamışlardır.İşte bu devrede gelen bu taifelere "Yörük" denmiştir ki söz konusu göç dalgası aralıklarla 1265 ve sonrasına kadar sürmüştür. 1282 yılına doğru Moğol kabilelerinin Doğu Anadolu ve Kızılırmak havzasını istila etmeleri yüzünden bu taraflardaki Türkmenler'in de Batı Anadolu'ya göçmeleri neticesinde Güney Batı Akdeniz bölgesi bu Türkmenlere yurt oldu. Burdur ve çevresi dolayısıyla Kemer toprakları bu zümrelere ev sahipliği yapmıştır⁹.Moğollarla olan mücadele sonunda Anadolu'nun muhtelif bölgelerinde daha önce buralara Selçuklularca yerleştirilen veya görevlendirilen bazı Türkmen beyleri güç ve itibar sahibi olmaya başladı .Türkmenler aciz Selçuklu ailesinin Moğolar'ın emir kulu olmaya başladığını görünce ,sözünü ettiğimiz beylerin etrafında toplanmaya başladılar.Böylece Anadolu'da yeni bir devir başladı. Bilindiği üzere bu çağa "Beylikler Dönemi" denir.Karamanoğulları ,Osmanlılar,Germiyanlılar ,Hamitoğulları ,Karesi ,İsfendiyarlar Anadolu beyliklerinin önde gelenleridir. Hamitoğulları beyliğine adını veren Hamit Bey,Alaadin Keykubat zamanında Anadolu'ya gelen Harezmsahlr Devleti'nin yıkılmasıyla Anadolu'ya göçen Oğuz Iğdır boyunun Yamut kolundandır.Önce Anadolu'da bir çok olaylara karışan Harzem Beyleri'nin dağıtılmasıyla Suriye 'ye geçmiş oradan Karaman civarına gelmiş Karamanoğulları ile dostluk kurmuştur.Alaaddin Keykubat tarafından Göller bölgesine aşiretiyle birlikte uç beyliğine getirilmiştir.Harzemler daha sonra Horzum adıyla varlıklarını günümüze kadar sürmüşlerdir.Hamit Bey, 1265 'ten sonra bölgede Selçuklu Devleti'nin güç kaybetmesiyle birlikte yarı bağımsız gibi hüküm sürmüştür.Hatta oğlu İlyas Bey Moğollara karşı yürütülen isyanlarda faal rol oynamıştır.Zamanla Göller bölgesinin özellikle batı kesiminde Hamit oğlu ailesi yerlerini sağlamlaştırmışlardır.Buralar daha ziyade Burdur'un batı bölgeleriydi.14. yüzyılın sonuna doğru iyice zayıflayan Selçuklu sultanlığı yerini beyliklere terketmeye başladı.artık çok yaşlanmış olan Hamit Bey beyliğin idaresini torunu Dünder Bey 'e devretmiştir.Burdur'da oturan Dünder Bey ,1300 yılında Burdur'da darp ettirdiği parayla bir çeşit beyliğini ilan etti.Aynı yıl içinde stratejik konumda bir yer olan Uluborlu'yu alarak beyliğini genişletti .Burdur'un savunma açısından zaafiyetini dikkate alan Dünder Bey ,daha müstahkem olan Uluborlu'ya yerleşti.Bir süre sonra Eğridir'i de alarak Konya 'ya yaklaştı.Ve beylik merkezini buraya taşıdı.Ailesinin fertlerini dört parçaya ayırdığı beyliğinin belli başlı merkezlerine dağıttı.Bunlar Gölhisar emirliği (Toprak açısından en geniş emirlikti) .Burdur emirliği ,Uluborlu emirliği ve kendisinin oturduğu merkez Eğridir.Kemer ve çevresi Gölhisar emirliği içinde idi Daha sonraları bölge Osmanlı Devletine geçince eski idari bölgeler bozulmayarak kazalar halinde Hamit Beyliğinde olduğu gibi devam ettirilmiştir.Osmanlı

---

⁹ konuda geniş bilgi için bakınız sitemiz "Milli Tarih ve Kimliğimiz Dirmil " bölümü

Devrinde, Anadolu'da ki Kemer adını taşıyan diğer yerlerden ayırt etmek için Kemer-i Hamit adıyla anılmıştır.

Kemer ile ilgili Hamit oğulları zamanından kalan fazla bilgi yoktur .Görebildiğimiz kadarıyla bu devirle ilgili yalnızca Osmanlı arşivinde bulunan 03331 no'lu Maliyeden Müdevver defterindeki vakıf kaydından ibarettir.Buna göre Pınarbaşı'nda bir çiftliğin Seydi Oğlanlar'ı tarafından Hamitoğullar'ı zamanından beri tasarruf edilen bir vakıf olduğu bilgisidir¹⁰. Hamitoğullar'ı toprakları,Osmanlılarla Karamanoğullar'ı arasındaki güç mücadelesine sahne olmuş bu yüzden zaman zaman Karamanoğulları'nın saldırılarına maruz kalmıştır.Karamanoğulları'nın bu tür eylemleri İkinci Murat zamanında da sıkça vukuu bulmuştur.1392 yılında kesin olarak Yıldırım tarafından Burdur ve çevresi dolayısıyla Kemer tarafları da Osmanoğulları'na katılmıştır.Ancak bölgedeki Osmanlı hakimiyetinin daha Birinci Murat zamanında görüldüğünü söyleyebiliriz.Çünkü Kemer civarında sıkça bulunan gümüş "Murad bin Orhan" yazılı Osmanlı akçeleri bize bunu düşündürmektedir. 1402 Ankara savaşından sonra ortaya çıkan Timur istilası esnasında Timuroğullar'ından Şahruh'un;Korkuteli ve Gölhisar taraflarındatanalarda bulunduğu bilinmektedir.Elbette bu talanlardan o zamanlar Gölhisar olarak bilinen Kemer bölgesi de etkilenmiştir.Osmanlılar devri ile alakalı ,Burdur ve kazalarında olduğu gibi Kemer hakkında bilgi bulabileceğimiz en eski kaynak ;Fatih devrinde :1478 yılında yazılan Hamit Sancağı Mufassal Tapu Tahrir 30 ' nolu defterdir .Adı geçen defterde, Kemer Karyesi (Köyü) hasılatı olan ekilip dikilen; ancak insanın yaşamadığı bir yer olarak gösterilmiştir¹¹.Defterin başka bir yerinde ise Kemer sazlığının geliri olduğu ve tımara verildiği haberi verilmektedir¹².Halen Kemer ilçesinin asıl merkezi olan Bebekler Köyün de 9 kişinin yaşadığını hasılatının 852 Akçe tuttuğunu TT121 defterinden okuyoruz¹³.Aynı defterde Kemer Sazlığı'nın gelirinin1200 akçe , Kemer Pazarının ise 3500 Akçelik geliri olduğu yazılmıştır¹⁴.Anlaşılan daha önceden büyükçe bir köy olan Kemer Köyü bu gün için anlayamadığımız bir sebeple dağılmış ve boşalmıştır. Konum itibari ile etrafta kendinden söz ettiremeyen bir köyün zamanla bu bölgeye kendi adını vermesi herhalde oldukça güç olmalıdır. Kemer Köyü'nün toprakları tımar olarak yani geliri bir sipahiye verilerek işletilmeye devam edilmiştir.Kemer daha sonra yapılan 1522 tarihli Hamit Mufassalı defterinde ve 1532 tarihli BOA.438 Numaralı Muhasebei Vilayeti Anadolu Defterinde mezra olarak görülmektedir.Her iki defterde ki bilgilerde aynıdır¹⁵.Son iki defterde Bebekler köyünde 11

¹⁰Başbakanlık Osmanlı Arşivi(BOA) MAD.d.03331.Sayf.66

¹¹ BOA.TT30.Sayf.116

¹² BOA.TT30.Sayf .129

¹³ BOA.TT121.Sayf.100

¹⁴ BOA.TT121.Sayf.100

¹⁵ BOA.TT121.Sayf.100

hane de 13 nefer yaşadığı ifade edilmiştir.Tabi ki bunlar yetişkin geliri olan erkeklerdir.İlerdeki yıllarda birbirine yakın olan bu iki yerleşim yeri Kemer ile Bebekler birleşmişler, Kemer adı bu bölgeye isim olmuş böylece hatırası bir şekilde zamanımıza kadar yaşamıştır.

16.yüzyıl başlarında patlak veren daha çok Burdur ve Antalya'nın bir kesiminde büyük tahribatlara yol açan Şah Kulu isyanı Kemer civarında büyük yıkımlara yol açmıştır.Örneğin Kozluca ,Kılavuzlar ve Çavdır (Yakalar)köyleri bu yüzden hatırı sayılır bir nüfus kaybına uğramışlardır¹⁶.Şah Kulu'na katılanların veya isyan sonunda sürgüne gönderilenlerin çokluğundan dolayı bir çok köy boşalmış veya çok az bir insan kalmıştır.Boşalan yerlere önce Gölhisar Yörükleri sonra da 17.yüzyıl ile ilgili çeşitli arşiv defterlerinden anladığımıza göre bölgeye başka yerlerden Yörük taifeleri gelerek yerleşmişlerdir;ancak yinede boş yerler ,1730 ve sonrası Hamit Sancağında bulunan hali harap yerlerin şenlendirilmesi şeklinde Osmanlı Devleti'nin fermanlarına konu olmuştur. Özellikle İçel taraflarında yaşayan Yörükler ve başka yerlerden bazı Türkmen grupları Hamit Sancağı'nın bu kesimine yönlendirilmişler ,böylece nüfus kaydırmaları yapılmıştır. Türkmen ovası havzası köylerine ait eski arşiv belgelerinde Türkmenoğlu gibi isimlere, Savcılı cemaatine bunun yanında bazı Danişmentli bölüklerine rastlanılmasını bu konuyla bağlantılı olmalıdır. Yine 18. yüzyıl ve hatta

17.yüzyılda bölgede Sarkeçili,Karakeçili,YeniOsmanlı,KarakoyunluYörükleri'nin;Akçaören,Akören,El macık, Belenli ,Bebekler ve diğer Kemer köylerinde yerleştikleri malumdur. Yörükler, harap halde bulunan yerlere"Ören" adı verirler. Yukarda vurguladığımız üzere Gölhisar Yörükleri adıyla bilinen kalabalık bir Yörük topluluğu olan Türkemiş Yörükleri'ni 15.yüzyılın ikinci yarısından itibaren Tefenni ovası üzerinden yukarıya doğru kaymaya başlamışlardı.Bu gün bu bölgede bulunan bir çok yerin kurucusu İşte bu Yörüklerdir .Türkemişler aslında Ankara'dan Sivas'a kadar olan bölgede konar göçer yaşayan çoğunluğu Türkmen Kargın boyundan olan Ulu Yörük'e bağlı topluluktur.Türkemişler Ulu Yörük'ün mühimce bir kolu olarak Gölhisar ile Antalya'da yaşamaktaydılar .Antalya çevresinde yaşayan Ulu Yörük'ten ayrılan Türkemişler Gölhisar havzasında konar göçer bir hayat sürdürüyorlardı.Geride kalanlarda Büyük Türkemişli adıyla Ulu Yörük içinde kalmaya devam etmişlerdir. Anlaşılan Türkemişler, çeşitli Türkmen boylarından gelen örneğin Yıva(Beyler obası),Avşar(Beytemurlu) ,Salur(Karamanlı),İğdir ve diğer bazı boyların bölüklerinin meydana getirdiği bir Yörük topluluğu idi. İşte bu Yörükler anılan havza ve Tefenni ovası kenar köylerinin bir çoğunun asıl kökenini oluşturur.Türkemiş esasen özel bir isimdir.Osmanlı Devleti bu Yörük oynağının idaresini Türkemiş adında bir kişiye verdiğiinden

¹⁶ Zeki ARIKAN,15-16 Yüzyıllarda Hamit Sancağı .Sayf.20-21 İzmir-1988

zamanla bu isim onlara ad olmuştur. Nitekim yukarda söz ettiğimiz Tapu Tahriri defterlerinde kayıtlı kişi adları arasında çok sayıda bu adı taşıyan insanın yaşadığını görüyoruz. Daha sonra 4. Murat devrinde anılan Yörüklerin adıyla yani Türkemiş adıyla Burdur-Kemer -Irla(Erle - Yeşilova) ma Yavice-Göhlisar -Göhlisar-ı Kara ağaç -Tefenni ma Siroz kazaları birleştirilerek Türkemiş Mukaatası sonraları da Türkemiş Hassı kurulmuştur. Has'ın Gelirleri Mekke ve Medine şehirlerine tahsis edilmiştir. Bazı tarihçilerimiz Türkemiş 'i -Dirkemiş -Tirkemiş -Terekemiş Terkemiş -Terekemeş hatta Dirikmiş ve Türkmüş olarak okumaktadırlar; ancak doğrusu Türkemişdir. Hatta Burdur 'un eski adının çadırları ardı ardına dizmeden yani dirkemekten gelen Dirkemiş olduğunu da ifade eden rivayetleri kaynak göstermektedirler. İlk defter olan TT30 'da Türkemiş olarak yazılan bu isim 17 sonra 1522 tarihli TT 121 de "dal" harfi ile "drkmş" harfleriyle yazılmıştır. Burada defter yazıcısının isme yabancılığının söz konusu olduğu ve halk ağzında ifade edildiği gibi yazdığı anlaşılmaktadır. 18. ve 19. yüzyıllardaki yazışmalarda ise "Trkmş" harfleri ile yazılmıştır. Aynı tarihlerde 'Türk' kelimesi "Trk" harfleri ile yazılıyordu. Bu yüzden ilk yazılışının doğru olduğunu düşünürsek Türkemiş şeklinde okunmasının doğru olacağı ortadadır. Tahrir defterlerinde "dal" "drkmş" harfleriyle de yazılmıştır. Bizce yazıcının yazım yaptığı köylerdeki halk ağzında söylendiği üzere yazdığı izlenimini kuvvetlendirmektedir.

Anlaşılan aynı ismi köyler farklı farklı telaffuz etmektedirler.

Türkemişler Tefenni -Karamanlı ilçe merkezlerinin de kurucularıdır¹⁸. Bazı bölükler yaşadıkları yerlere kendi adlarını verdikleri gibi bazıları da o yerlerin adları ile anılmışlardır. Türkemişler'in beylerbeyi Çavdır (Bu gün Yakalar köyü olarak biliniyor) köyünde oturmaktaydı. TT 30'a göre Türkemiş Yörükleri'nin Bölükleri şunlardır:

Tefenni, Karaman, Ahad, Develi, Karahasanlı, Işıklar, Üyükü, Kılcan, Pınarbaşı, Firuzöyüğü, Ovacık, Eyme nç (İmanç), Bulak, Tonbadin, Alakır, Ağaalanı, KaraTürki (KaraToruki Toruk), Beğtemur, Yarışlı, Ürkütlü¹⁹. Beğtimurlular Pınarbaşı köyüne konup yerleşik hayata geçtiler.

Sonraki tahrirlerde; Parslı, Kutlu doğmuşlu, Acar, Demir bey, Tur bey ve Kemer Harap alanı 'da ilave edilmiştir. Son üç bölüğü 1532 tarihli tahrirde görüyoruz. Kemer bölüğü 56 hanedir²⁰. Özellikle Kemer ve Tonbadin bölükleri Bebekler Köyü'ne yerleşmişlerdir .

Bu tarihten 325 sene sonra 1840 -1842 yılları arasında yazıldığı bilinen Kemer Temettuat Defterinde, Tonbadin oğulları'nın Bebekler Köyü sakinleri olduğunu görmek mümkündür²¹.

¹⁷ BOA. TT 30. sayf. 49

¹⁸ Tefenni 1478 tarihli TT.30 .Sayf.106 da insan yaşamayan bir köydür. Daha sonra 16. yüzyılın ikinci yarısı başlarında Türkemiş yörüklerinden bir grup bu köye yerleşmişler ve Tefenni böylece ortaya çıkmıştır. Kısacası bu yerleşimi yapan Türkemişlerdir.

¹⁹ BOA. TT30 Sayf. 50-68. Bu liste daha sonraki tahrirlerde biraz daha farklıdır. bazı bölükler eklenmiş ve sayı artmıştır

²⁰ BOA. 438. Sayf. 256

²¹ BOA. ML. VRD. TMT .10200. Sayf. 14

1568 yılına gelindiğinde Gölhisar Kazasının Kemer bölümü yeni bir kaza(Her ne kadar nahiyeye olarak yazılsa da bağlı olan köyler belli olduğuna göre işlevi kaza statüsündedir.)olarak ayrılmıştır. Bir müddet sonra ilaveten Karamanlı çevresi Siroz adıyla Kemer'e eklenerek Kemer ma Siroz ismini almıştır.Kemer ma Siroz Kazasında 1568 yılından hemen sonra 1020 hane de 1880 nefer yaşıyordu. Bunların 354'ü mücerret yani bekar erkek ve 239'u sipahi oğluydu.İşin ilginç yanı Kemer'de de yaşayan sipahi sayısı Hamit Sancağının tümü göz önüne alındığında Gölhisar Karağacı'ndan sonra en büyük rakama sahipti.Bu da buralarda süre gelen eski Türkmen geleneği yansımalarının bir tezahürü idi.Mesela Eğridir de 31 Isparta da 22 kişi bu sifata haizdiler.Gölhisar da 199 sipahizade mevcuttu²². Daha sonraları ise Siroz ile Tefenni birleştirilmiş ve Tefenni ma Siroz adı verilen yeni bir oluşum ortaya çıkmıştır.Yukarda adı geçen köylerden bazıları yeni kurulan Tefenni ma Siroz kazasına bağlanmışlardır.

1578 yılında Kemer kadısına gönderilen bir emir de"Marca nam karyeden Deli Mehmet ve arkadaşları daima fesat ve şenaat üzere olduklarından ele geçirilip hallerinin teftiş edilmesi buyrulmaktadır²³.

Başka bir emirde ise Kemer kadısından Edirne camisinin(Selimiye Camisi) inşaatında çalışmak üzere piyade gönderilmesini ve bedellerinin kabul olunmaması istemektedir²⁴.

Hicri 995 Miladi 1587 tarihli TT 626 'da Kemer nahiyesi(Kazası)köyleri: Akviran(Akçaören),Marca,Bebekler,Kağılcık,Kozluca,Etre,Alaman,Eşen,Mürseller,Ağca,Beküş,Eyneş,Kozca,Yenice ,İğdelü²⁵. Bu gün bu köylerin çoğu mevcuttur.

17.yüzyıl başlarından itibaren Kemer ,Anadolu'nun her tarafında olduğu gibi celali isyanlarını yaşamıştır .Bizzat bünyesinden çıkan Katırcıoğlu zaten en ünlü Celalilerdendir.Yine Burdur Navlulu Kınalıoğlu Yarı köyden Derviş ,Kara Cafer oğlu (Gençali köyünden olup babası Kara Cafer de önceleri bir çok eşkıyalık olayına karışmış bir kişi idi) daha bir çok türedi ortaya çıkmış özelliklede Kara Cafer oğlu Gölhisar ,Tefenni ,Kemer taraflarına epeyce zarar vermiştir²⁶.

1730'lardan itibaren Katırcıoğulları'ı tekrar sahneye çıkmışlar ardından Kemer ayanlığını üstlenmişler ve bu durum ayanlığın kaldırılması tarihi olan 1836 'ya kadar sürüp gitmiştir. Bu hususta geniş bilgi Katırcıoğlu Mehmet Paşa bölümünde verilmiştir.Bu arada söz konusu tarihlerde Kemer ayanlığı yapmış isimlere bakacak olursak bunlar Katırcıoğullarından Ahmet ,Mustafa , Ali Bey,Mustafa (İkincis),Salih Ağalardır.Ayrıca Gümüş Ağa adına rastlıyoruz ancak bu kişinin Katırcıoğulları'ndan önce ayanlıkta bulunduğunu ifade edelim. Katırcıoğulları'nın 1836

²² Zeki ARIKAN,XV –XVI.Yüzyıllarda Hamit Sancağı.Sayf.76 İzmir- 1988

²³ BOA.M.d 30 /16

²⁴ BOA.Md.14./1712

²⁵ BOA. TT626.Sayf .215-248

²⁶ Katırcıoğlu Mehmet Paşa bölümü.

yılında ayanlığın kaldırılmasıyla birlikte itibarları büyük bir sarsıntıya uğradı. Hele karşılıklarına yeni bir güç olarak ortaya çıkmaya başlayan Alaman Ağalar'ın gittikçe artan etkileri onların bölge tarihinden silinmelerine yol açtı. Nihayet Alaman Ağalar'ın Katırcıoğulları'nın buğday ambarlarını yakıtılarak ve daha bir başka maddi zararlar vermeleri Kemer'i terk etmeleri sonucunu doğurdu. Başta Burdur olmak üzere ve başka yerlere göç ederek yurtlarını terk ettiler. Bu gün bu aile ile ilgili bir çok olay hala Kemer halkı tarafından anlatılmaya devam etmektedir.

Çelik Mehmet Paşa yoluyla Çelikpaşalar ailesinin Kemer taraflarındaki tımar çiftliklerini bir şekilde ele geçirerek genişçe topraklara sahip olmalarıyla başlayan süreç, bir ara 18. yüzyılın son çeyreğinde Teke Sancağında türeyen hısımları Tekeli Hacı Mehmet Ağa ile tarihe Tekeli oğlu adıyla geçecek olan bir mütegalibe sülalenin tüm Teke'yi ele geçirip sonra Hamit Sancağına da ele atması ve Kemer civarında bazı çiftlikleri çeşitli düzenlerle ele geçirmeleriyle devam etmiştir. Hacı Mehmet'ten ölüncü yerine geçen ve syan eden oğlu İbrahim 'in 1814'te katli ile bu devir bitmiş çiftlikler Çelikpaşalar'a iade edilmiştir. 1865 senesinde Çelikpaşalardan Abdülbaki Bey çiftliklerden Yenice ,Bahçeözü ve Kayalı 'ya sahipti . Aynı yıl Kayalı çiftliğini Burdurlu İshak Ağaya satmıştı.

1825 senesinin de bir vergi meselesinin ele alındığı bir belgede Kemer köyleri şöyle sıralanmıştır. Akviran (Akçaören), Kayı, Kozluca, Mürseller, Kayalı, Karataş, Kozca, Marca, Çavdır (Yakalar)²⁷.

1831 yılında yapılan ve tarihimizin ilk nüfus sayımı olarak bilinen sayım da Kemerli Hamit kazasının nüfusu 1321 kişi idi. Yalnız bu sayıma kadınlar dahil edilmemiştir²⁸.

Tarihi akışı içinde Kemer'in bağlı olduğu Türkemiş Hassı 1839 idari reformunda hasların kaldırılmasıyla Hamit Sancağı içinde yer alan eski Türkemiş'in bir çeşit devamı niteliğindeki Burdur Muhassılığına bağlandı . Ancak Kemer Kazası Hicri 1255-1256 (1840) yılında patlak veren Burdur ihtilali yani Fetareh Olayı sonunda bu Muhassılığın lağv edilmesi ile doğrudan Isparta Muhassıllığı idaresine verildi. Burdurluların büyük gayreti sonucunda Hicri 1266 Miladi 1850'de Burdur Muhassıllığı yeniden tesis edilince Kemer eski idari yapıya iade edildi. Ardından 1852 senesinde Burdur, Hamit Kaymakamlığından ayırarak Sancaklık hakkı verilince ; Kemer Kazası 'da Burdur Sancağına bağlandı. Bundan sonra Kemer Kazası 1867 yılına kadar bazen Türkmen Sancağı adı da verilen Burdur Livası (Sancağına) bağlı bir kaza olarak kalmıştır²⁹. 1867 yılında bazı nedenlerle Burdur tekrar Isparta'ya bağlanınca Kemer doğrudan müdür idaresi altında Hamit Sancağına bir ilhak edildi. Böylece Ispartalılar'ın asırlardır süren rüyaları ikinci kez gerçekleşmiş oldu. Ancak Burdurlular tekrar harekete geçerek 1872 'de önce kaymakamlarca

²⁷ Burdur Şeriye Sicili/172

²⁸ Kemal KARPAT, Osmanlı Nüfusu. Sayf. 152. İstanbul-2003

²⁹ Bu durum 1852 den başlayıp 1868 yılına kadar devri devleti ali Osmani salnamelerinde görülebilir. Örneğin 1274 Salnamesi Sayf:103

idare edilen liva(sancak) sonrada mutassarıflarca yönetilen sancak hakkını aldılar³⁰. Kemer bu süreçte artık kaza değil bir nahiye olarak kendine yer bulmuş böylece yaklaşık üçyüz yıl süren kazalığı sona ermiştir.

Tüm Anadolu gibi Kemer 'de eşkiyalardan ,salgın hastalıklardan ,çekirge afetlerinden ve savaşların getirdiği zaruretle içinde Birinci dünya harbine ulaştı. Bu arada çevre bölgeye ne zaman geldikleri tam olarak bilinmeyen ve hala hatırlarda olan Sarıtaç Yörükleri'nin adıyla da tanınır oldu.hatta Sarıtaç Yörüklerinden Sarıtaç Ağa ,mahalli idareyi uzun süre asayiş sorunuyla boğuşturarak Karağaçlı (Acıpayam)eşkiya Tuğcuoğlu ve yardımcılarının yakalanması için görevlendirilmiş onun yakaladığı Tuğcuoğlu ve avanesi Burdur'a getirilmiş sonrada Konya'ya gönderilmiştir. Sarıtaç Ağa, Karağaç taraflarında görülen huzursuzluğu yok etmiş öncelikle dağda gezen eşkiya zümresini tamamen yola getirmiştir .Bu arada epeyce can yakmıştır³¹.

Sarıtaç Yörükleri ile Sarıkeçili Yörükleri aynı aşiret mi dirler sorusu halen aydınlanmamıştır. Çünkü yörede yaşayan Sarıkeçili ile söz konusu Yörükler zamanla birbirlerine karışmışlar ve tek grup imajı vermişlerdir. Zamanımıza intikal eden bazı bilgiler bunların ayrı ayrı cemaatler olduklarını destekler mahiyettedir.1935 yılında Dinar Horzum Yörükleri arasında anlatılan bir rivayete göre Horzum beylerinin etrafında bulunan yörük beyleri sayılırken Sarıkeçili beyi ile Sarıtaç beyi ayrı ayrı zikredilmektedir³².Diğer Yörük beyleri şöyle sıralanmıştır: Kızılışıklı,Saçıkaralı,Manavlı,Honamlı ,Karakeçi,Farsak,Afşar .

Sarıtaç bir ara Kemer'in resmi adı da olmuş haritalarda bir müddet bu isimle yer almıştır. Sarıtaçlar'ın ,Kemer ve köylerinin yanı sıra mesela Karamanlı dahil başka yerlerde de hayatlarını sürdürdükleri malumdur.Sarıtaç mahalli ağızda Sertaç biçiminde telaffuz edilmektedir.

Burdur Sancağı Kemer Nahiyesi hakkında az da olsa bazı bilgiler Osmanlı devletince yayınlanan Konya Vilayeti Salnamelerinde verilmektedir. Genellikle birbirini tekrar mahiyetinde olan bilgiler aşağı yukarı hep aynıdır.

Örneğin 1874 Konya Vilayet Salnamesinde Burdur Sancağı Kemer Nahiyesi köyleri şunlardır: Böbekler ,Marca,Akçaviran,Akviran,Kayı,Elmacık,Kozluca,Pınarbaşı,Ekneş,Mürseller ,Payamlar ,Karat aş,Bahçeözü,Kayalı,Yenice,Kılavuzlar,Kozca,Belenli,Eşen Alaman³³ .Bu Salnamede Bebekler köyü 110 hane nüfus 322 kişidir .Yalnız bu sayıda kadınların sayıma tabi tutulmadıklarını unutmamak gerekir.

³⁰ BOA Şurayı Devlet Evrakı Kayıt Defteri No 167 / 1703-4 ve 192 No'lu Defter 1703-21 194/1703-22

³¹ Ali VEHBİ,Acıpayam .Sayf. 249. Ankara -1951

³² Fehmi AKSU,Horzum Yörükleri.Ün Dergisi.Sayı:17(1935).Sayf.243-246

³³ 1291 Konya Vilayet Salnamesi.Sayf.164 (Eski harflerle)

1882 (Hicri)1299) yılı Konya Salnamesindeki bilgileri şöyle sıralayabiliriz.Kemer Nahiye Müdürü:Mehmet Ali Ağa, Naib Ali Efendi,Katip Ali Efendi, Sandık Emini Yorgi Efendi ,Nüfus Mukidi:Mehmet Efendi.Nahiyede sekiz değirmen ,Bir han,dokuz mescit ,on cami bulunmaktadır.Kemer Nahiyesi Denizli'ye 20 saat Teke'ye 12 ,Liva merkezine (Burdur) 9 saat ,Vilayet merkezine (Konya) 65 saat 'tir. Ekilen tarla 162 462 dönümdür³⁴.

1894(Hicri 1312) yılı Salnamesine göre Bebekler Köyü 72 hane 844 nüfusa sahiptir.1874 yılına göre hane sayısının azaldığını görmekteyiz³⁵.Öte yandan kadınların bu nüfus sayısına dahil edildiklerini biliyoruz. Nahiyenin köyleri ise; Bademli ,Belenli,Pınarbaşı,Bahçe özü,Bebekler,Elmacık,Ak viran,Akça viran ,Kozca yaka,Kozluca,Eyneş,Kılavuzlar,Kayı,Kayalı,Yenice Çiftliği,Çavdır Yaka.

Birinci Dünya Harbi sırasında ve İstiklal Harbi sırasında Kemer ,topraklarında meydana gelmiş en önemli olay Kaz Ahmet olayıdır.Kendi halinde yaşarken bir düğünde çıkan basit bir olayla silaha sarılıp dağa çıkan Kaz Ahmet epey bir süre dağda gezmiştir.Kendisi gibi dağda gezen Bınaklı Kör Ahmetle önce işbirliği arkasından hasımlık sürmüştür.Hapiste bulunan Kör Ahmet'i Burdur cezaevini basarak kurtarmıştır. Sonra araları açılmış bir birlerine düşman olmuşlardır. Savaş nedeniyle devlet, Kaz Ahmet ve benzerlerini bir türlü yok edemediğinden asayiş sorunları İtalyanlar'ın Burdur'a asker sevk etmeleri için bahane olmuştur. Kuvayı Milliye'ye kuvvet toplamak amacıyla 1920'de Isparta ve Burdur'a gelen ünlü Demirci Mehmet Efe kendisine katılmak isteyen cezaevinde yatan mahkumları serbest bırakarak Milli güçlere almıştır. Gerek Kaz Ahmet'e ve gerekse Kör Ahmet'e adam göndererek milli güçlere iltihaklarını isteyen Demirci Mehmet Efe ikisinden de ret cevabı almıştır.Burada Demirci'nin mağrur tavırları onlarında bu tavra kızmaları sonuçta ikisinin de büyük bir şereften mahrum kalmaları yolunu açmıştır.Hatta Bınaklı Kör Ahmet'in kızarak "Ona Demirci derlerse bana da Bınaklı Kör Ahmet derler" dediği anlatılır. Özellikle iki jandarmanın şehit edilmesi yüzünden sıkı takip sonucu Kaz Ahmet'in yanındakiler bir bir vurulur. Bunlardan sağ kolu sayılan Süllü'nün vurulması için tuzu biberi olur. 1920 yılında yakalanarak Burdur hapisanesine konulur. Aynı yıl sonlarına doğru hapisaneden kaçacağı veya kaçırılacağı düşünülerek Isparta cezaevine sevk edilmesi kararlaştırılır.Aslında bu bir tertiptir.Kaz Ahmet'in yolda vurularak öldürülmesi planlanmıştır.Olayın farkında varan Kaz Ahmet etrafına bunu açıklar. Planlandığı üzere Burdur Deprem evleri mevkiindeki bir dere içinde jandarmalar; "Kaçıyor kaçıyor "diye bağırıp çağırıp eli kolu bağlı Kaz Ahmet'i vurarak öldürürler .Vurulduğu yer, halen halk arasında Kaz Ahmet Deresi olarak bilinmektedir.Kaz Ahmet vakası ile alakalı çok sayıda yazışma Osmanlı arşivinde bulunmaktadır.Kaz Ahmet doğrusu

³⁴ 1299 Konya Vilayet Salnamesi.Sayf.143-145-146-147-150

³⁵ 1312 Konya Vilayet Salnamesi .Sayf..283

bir "çalı kakıcı eşkıya" değildir.Ruhen tam bir zeybektir.Asla insanların ırz ve namusuna malına göz kakmamıştır.Fakir gençleri evermiş çeyizine katkıda bulunmuş yiğit bir insandır .Üstü çizilecek bir anlayışı da ağa kesimine duyduğu hınçtır.Sandıklı'dan Fethiye'ye kadar olan¹² bölgede etkili olmuştur.Hatta Fethiyeli Alaman Ağa'yı ele geçirmek için yaptığı bir çok girişim son derece kurnaz biri olan Alaman Ağa tarafından hep boşa çıkarılmıştır.Eşkîya takımının ,asker kaçaklarının halkın ırz ve namusuna göz dikmesini asla affetmemiş hatta böyle hareketlere yeltenen bazılarını kuyulara doldurarak öldürdüğü bilinmektedir.Bu sebeplerle Kemer halkı tarafından çok sevilmiş ona kurşun işlemediği inancı yayılmış ölümü üzerine onun için zeybek tarzında ünlü" Gazamat" türküsünü yakmıştır³⁶. Kaz Ahmet,her ne kadar Milli Mücadeleye katılmasa da bölgede iç güvenliğin bir çeşit sağlayıcısı olmuş bu bakımdan onun en azından halka zarar verebilecek kişilerin zararlarının defedilmesi husunda bizce faydalı işler görmüştür.

1923'de Burdur Sancağı vilayet olurken Kemer ,Bebekler Köyü merkez olmak üzere Sertaç Nahiyesi olarak Cumhuriyet devrine intikal etmiştir.13 Haziran 1987 tarihinde bir kanunla İlçe yapılmış Akça ören,Elmacık,Kayı,Belenli ,Akören,Pınarbaşı,Yakalar köyleri de bu yeni ilçeye bağlanmıştır.

<http://burdurtarihi.com>

---

³⁶ Kaz Ahmet'i rahmetli dedem Hacı Ahmet Kuzucu , Fethiyeli Alaman Ağa'yı takip ettiği sıralarda Anbarcık yaylasında birkaç kere gördüğünü" İri kötelez,geniş yargınlı " bir kişi olduğunu bize anlatmıştı.